

Dvornikovićevo viđenje Wilhelma Wundta

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Metodički ogledi : časopis za filozofiju odgoja, 2012, 18, 99 - 110**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:261:980846>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

DVORNIKOVIĆEVO VIĐENJE WILHELMA WUNDTA*

Ivana Skuhala Karasman

Institut za filozofiju, Zagreb
ivana_skuhala@net.hr

Primljeno: 3. 7. 2009.

Vladimir Dvorniković (1888–1956) se u nekoliko svojih djela bavi mišlju njemačkog liječnika, psihologa i filozofa Wilhelma Wundta (1832–1921). U svom djelu Savremena filozofija I Dvorniković smješta Wundtovu filozofiju između kantovskih i izvankantovskih smjerova s jedne, te evolucionističke filozofije na čelu s njezinim glavnim predstavnikom Herbertom Spencerom, s druge strane. Wundt je započeo kao fiziolog te se je tek kasnije počeo baviti psihologijom. Za Wundta je psihologija specijalna, iskustvena znanost te je dijeli u dva dijela: eksperimentalnu psihologiju i psihologiju naroda. Psihologija naroda nadopunjuje eksperimentalnu psihologiju. Na tako utemeljenoj psihologiji on zasniva filozofske discipline – logiku, spoznajnu teoriju, etiku, estetiku te sociologiju.

Ključne riječi: *Vladimir Dvorniković, Wilhelm Wundt, filozofija, psihologija*

* Znatno skraćena verzija ovoga teksta je pod naslovom »Dvornikovićeva interpretacija Wilhelma Wundta« pročitana 15. travnja 2009. godine u Zagrebu u sklopu ciklusa predavanja *Filozofija i psihologija* Hrvatskog filozofskog društva.

Vladimir Dvorniković¹ na kraju razmatranja o Wilhelmu Wundtu² u svojem djelu *Savremena filozofija I*³ zaključuje: »Wundt u filozofiji psihologizira, a u psihologiji filozofira« (Dvorniković, 1919, 140). U ovom tekstu ću pokazati kako je Dvorniković shvaćao i interpretirao Wundtovo psihologiziranje u filozofiji te njegovo filozofiranje u psihologiji.

Veza psihologije i filozofije kod Wundta proizlazi i iz njegovog prenošenja psihološkog načina promišljanja na filozofiju.

Wundt je započeo kao fiziolog te se je tek kasnije počeo baviti psihologijom. On 1874. godine izdaje svoje prvo psihološko djelo *Grundzüge der physiologischen Psychologie*. Time je, kako smatra Dvorniković, »[...] izveden i odlučan korak po samu filozofiju« (Dvorniković, 1919, 118). Iste 1874. godine drži i predavanje naslovljeno »Über die Aufgabe der Philosophie der Gegenwart«, a dvije godine kasnije nastupni govor »Über den Einfluss der Philosophie auf die Erfahrungs-

¹ Vladimir Dvorniković rođen je u Severinu na Kupi 28. 7. 1888. godine, a umro je u Beogradu 30. 9. 1956. godine. Doktorirao je 1911. godine tezom *Von der Notwendigkeit der psychologischen Begründung der Erkenntnistheorie*. Od 1925. do 1926. bio je profesor na Zagrebačkom sveučilištu, nakon otpuštanja odselio je u Beograd. Važnija su mu djela: *Savremena filozofija I i II* (1919., 1920.), *Die beiden Grundtypen des Philosophierens* (1918.), *Sterilnost »transcendentalne« metode u savremenoj filozofiji* (1916.), *Hrist, Budha, Šopenhauer* (1925.), *Borba ideja* (1937.), *Karakterologija Jugoslavena* (1939.). Više o Vladimiru Dvornikoviću vidi: Branko Bošnjak, *Povijest filozofije*, svezak 3, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1993., str. 644–645; Branko Despot, *Filozofiranje Vladimira Dvornikovića*, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1975.

² Wilhelm Maximilian Wundt, njemački liječnik, psiholog i filozof, rođen je 16. 8. 1832. godine u Neckarau kod Mannheima. Studirao je medicinu na sveučilištima u Tübingenu, Heidelbergu i Berlinu. Bio je profesor psihologije u Heidelbergu, Zürichu i Leipzigu. U Leipzigu je i 1875. godine osnovao Institut für Experimentelle Psychologie, odnosno prvi institut za eksperimentalnu psihologiju. Uz Gustava Theodora Fechnera je postavio temelje eksperimentalne psihologije. Umro je 31. 8. 1920. godine u Grossbotenu kod Leipziga. Važnija su mu djela: *System der Philosophie* (1889.), *Grundriss der Psychologie* (1901.), *Völkerpsychologie, eine untersuchung der Entwicklungsgeetze von Sprache, Mythos und Sitte* (1904.), *Einleitung in die Philosophie* (1906.) *Logik. Eine Untersuchung der Prinzipien der Erkenntnis und der Methoden wissenschaftlicher Forschung* (1919.). Više o Wilhelmu Wundtu vidi: David Hothersall, *Povijest psihologije*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2002., str. 131–157; »Wundt, Wilhelm (1832–1920)«, u: Edward Craig (ur.), *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, svezak 9, Routledge, London and New York 1998., str. 798–802.

³ Osim u *Savremenoj filozofiji I i II*, Dvorniković se je i u sljedećim tekstovima bavio Wilhelmom Wundtom: »Psihologija i filozofija Wilhelma Wundta«, *Napredak*, LX, 1919., sv. 4–5–6, str. 111–119; sv. 7–8–9, str. 186–193; sv. 10, str. 221–228; *Wilhelm Wundt i njegovo značenje*, Filozofijska biblioteka, br. 1, Zagreb 1920.; »Život i djela Wilhelma Wundta«, *Napredak*, LXI, 1920., br. 8–10, str. 112–118; »Wilhelm Wundt«, *Omladina*, IV, 1920., br. 3, str. 65–66.

wissnschaften«. Baveći se psihologijom, Wundtu se otvaraju i neka filozofska pitanja, tako da već 1880. godine objavljuje prvi svezak svoje *Logike*.

U vrijeme kada Dvorniković piše prvi svezak svoje *Savremene filozofije* Wundt je još uvijek živ. Naime *Savremena filozofija I* objavljena je 1919., a Wundt je umro 1920., pa tako na početku izlaganja Dvorniković kaže:

»Najznatnijem njemačkom, danas živome filozofu i psihologu učinili bismo krivo, kada bismo i njegovu filozofiju zagradili okvirom prvoga ili drugoga tabora.« (Dvorniković, 1919, 117)

Dvorniković u *Savremenoj filozofiji I* filozofiju Wilhelma Wundta smješta između dva glavna filozofska protivnička tabora.⁴ Pod prvim taborom Dvorniković podrazumijeva kantovske i izvankantovske smjerove. Novokantizam »[...] sačinjava bezuvjetno najvidniju i najrazgraničenu skupinu [...]« (Dvorniković, 1919, 25). Među njima je najjača skupina marburška škola koju je zasnovao Hermann Choen i njegov učenik Paul Natorp. Uz novokantizam također treba spomenuti novofichteizam i novohegelijanizam, smjer čiste logike te novoskolastičku filozofiju. Na čelu drugog tabora se nalazi evolucionistička filozofija i njezin glavni predstavnik Herbert Spencer kojega je Wundt »[...] natkrililo poznavanjem kulturnih i filoloških grana nauke« (Dvorniković, *Wilhelm Wundt i njegovo značenje*, 1920.). Dvorniković smatra kako se u Wundtovo filozofiji susreću osobine oba gore navedena protivnička tabora »[...] osobine raznih filozofskih i naučnih tradicija i daju tako njegovoj filozofiji posredni, složeni značaj u najvećim dimenzijama« (Dvorniković, 1919, 117).

Neovisno o povezanosti psihologije i filozofije u Wundta, Dvorniković tvrdi kako:

»Razvoj Wundta filozofa pokazao je kanda već u samom zametku svome neku nezavisnost od razvoja Wundta psihologa; jedno je uz drugo i nadalje ostalo donekle neovisno i paralelno sve do skrajnih iskrajaka.« (Dvorniković, 1919, 118)

Psihologiju Wundt dijeli u dva dijela, različita po metodi i predmetu. Wundt tako razlikuje eksperimentalnu psihologiju i psihologiju

⁴ Taj dio knjige je naslovljen »Filozofija Wilhelma Wundta u svome prijelazu i posredovanju između obadva glavna protivnička tabora« (Dvorniković, 1919, 117).

naroda (*Völkerpsychologie*).⁵ Njegovu se psihologiju koja je po metodi razvojna, genetička, uvijek označavalo kao voluntarističku i aktualističku nasuprot intelektualističke i spiritualističke psihologije. Na tako utemeljenoj psihologiji Wundt gradi pojedine filozofske discipline: logiku, spoznajnu teoriju, etiku, estetiku te sociologiju, tako »psihološka zbiljnost i njeni empirijski zakoni čine jedinu podlogu i logičkih i etičkih i estetskih zakona« (Dvorniković, 1919, 120). On u svojoj kasnoj fazi sve više uvida da se eksperimentom ne mogu obuhvatiti i riješiti sva pitanja psihologije te sve veću važnost pridaje genetičkom, biološkom i sociološkom interpretiranju. Psihologija naroda jest ona koja nadopunjuje eksperimentalnu psihologiju. Za Wundta je psihologija specijalna, iskustvena znanost. Objekt psihologije su pojave svijesti odnosno duševno zbivanje, pa je tako primarna zadaća psihologije po mogućnosti točno opisati te pojave svijesti, »ona ima da ispita pojave i snošaje u svijesti, da te spojeve analizira i potom da iznađe one zakone, po kojima se ti elementi, analizom dobiveni, spajaju u složene pojave« (Dvorniković, 1919, 121). Zbog egzaktnosti se i u istraživanju duševnih događaja zahtijeva eksperiment. Naime, sama introspekcija nije dovoljna, pa će u budućnosti introspektivnu psihologiju koja nije znanstvena zamijeniti znanstvena eksperimentalna psihologija. Međutim, time nije obuhvaćena čitava zadaća psihologije. Tako u kulturno-historijskom tvorbama nalazimo određene produkte duševnosti, »[...] koji su nam dani kao gotovi stalni objekti« (Dvorniković, 1919, 121). Oni, budući da nisu događaji, podliježu deskriptivnoj, a ne eksperimentalnoj metodi. Objekti koji proizlaze iz kulturnog i društvenog života, iz odnosa pojedinca prema društvenoj okolini i prethodnim generacijama predmetom su psihologije naroda. Psiha pojedinca tek u odnosu prema društvenoj okolini postaje u svom najvećem dijelu razumljiva i zbog toga je psihologija naroda ona koja nadopunjuje eksperimentalnu psihologiju »[...] njih dvije jedine sačinjavaju danas jedinstvenu znanstvenu psihologiju« (Dvorniković, 1919, 121). U psihologiji naroda, smatra Dvorniković, najviše se može zamijetiti Wundtov evolucionizam »[...] kao radna metoda i kao pomoćno gledište socijalnih i narodno-psiholoških pojava« (Dvorniković, 1919, 122). Psihološkim promatranjem se zahvaća neposredno unutarnje iskustvo, fiziologija, tj. prirodne znanosti

⁵ U *Savremenoj filozofiji II* Dvorniković navodi Wundta kao pravog osnivača psihologije naroda (Dvorniković, 1920, 182). Djelo u deset svezaka u kojem se Wilhelm Wundt bavi psihologijom naroda jest *Völkerpsychologie, eine Untersuchung der Entwicklungsgeetze von Sprache, Mythos und Sitte*.

obrađuju objektivne »predmete« koji su nam jednako tako prvenstveno dani kao predodžbe. Svaki predmet, prema tome, može istovremeno biti objektom prirodnih znanosti i psihologije, odnosno i fiziologija i psihologija promatraju isti objekt ali s različitim stajališta. U psihološkom promatranju objekt nam je dan neposredno, kao sama zbiljnost, a objektivni predmeti su pojave, prvenstveno predodžbe, prema tome, stanja naše svijesti. Dvorniković pokazuje da su

»[...] ove osnovne metodičke distinkcije odlučile čitavim smjerom Wundtove teorije spoznaje i metafizike i da je otuda proizašao Wundtov idealizam t. j. svadanje materijalnosti na duševnost.« (Dvorniković, 1919, 122)

U svojoj metodici i unutarnjoj kauzalnosti psihologija je suverena, ona se nadopunjava paralelnim fiziološkim tumačenjima, međutim to fiziološko tumačenje ne može nikako zamijeniti psihološko. Duševna stanja se trebaju shvatiti kao neka aktualnost, kao težnja i volja, a ne kao atributi neke izvjesne supstancije. Dakle, zaključuje Dvorniković, Wundtova je psihologija »[...] psihologija bez duše« (Dvorniković, 1919, 122). Wundt svoju psihologiju određuje kao voluntarističku. Naime, nama su u iskustvu dani samo događaji i duševne promjene, a empirijska psihologija ne zna za supstancijalnog nosioca tih pojava. Volja je osnovni oblik u doživljavanju naše svijesti te se na nju analogijom mogu svesti sva svjesna stanja. Dvorniković se osvrće i na Wundtov princip apercepcije i apercetivne uvjetovanosti svakog duševnog tijeka i zbivanja. Apercepcija je aktivno primanje, doživljavanje i asimiliranje nečeg novog na temelju prethodnog, starog, ona je opća aktivnost kojom se razvija naša duševnost. Najelementarnija od svih funkcija apercepcije

»[...] jest odnos dvaju psihičkih sadržaja jednog na drugog. Temelji takvog odnosa su dani svuda u pojedinim psihičkim tvorevinama i njezinim asocijacijama [...]« (Wundt, 1901, 304, prevela Ivana Skuhala Karasman)

Dvorniković tako smatra da pojam pažnje može nadoknaditi »[...] tu mističnu silu, kojom Wundt hoće da protumači sve« (Dvorniković, 1919, 124). Apercepcija je za Wundta voluntaristička, razvojna formula. Ovdje treba spomenuti još jedan važan princip: princip psihološke interpretacije, tj. princip tvornih rezultanata ili još nazvan princip tvornih sinteza koji izriče općenitu pojavu u svakom duševnom zbivanju. Spajanjem pojedinih duševnih elemenata stvara se nova tvorba koja u sebi donosi nešto novo. To nešto novo kao ishod znači neko novo

duševno stanje s novom posebnom kvalitetom i intenzitetom. Ovaj se princip naziva principom rastućih kontrasta. U Wundtovoju eksperimentalnoj psihologiji i psihologiji naroda, smatra Dvorniković, progovara i Wundt filozof. Wundtovi osnovni sintetički i metodički pogledi u psihologiji u temelju su isti kao osnovni pogledi njegove filozofije, a najprepoznatljiviji su u Wundtovom ograničenju psihofizičkoga paralelizma koji vrijedi samo za elemente, dok su više duševne ‘složenice’ neovisne od fizioloških popratnih pojava. Spomenuto ograničenje je diktiralo Wundtov filozofski idealizam i težnju da duševnom principu sačuva prvenstvo nad materijalnim. Predmetom Wundtove psihologije naroda su »[...] sve one duševne pojave, koje se dadu tek na osnovu društvenog zajedništva ljudskoga shvatiti i protumačiti« (Dvorniković, 1920, 182). Wundt polazi od pretpostavke kako se individualna svijest nalazi u vezi s društvenim životom i to posredstvom jezika, religije i društvenih uredbi. Psihologija naroda ispituje upravo tu vezu koja postoji između individualne svijesti, jezika, religije i društvenih uredbi, pri čemu pojam razvoja zauzima središnje mjesto, budući da se tu radi o historijsko-razvojnim rezultatima. Čovjek je također »[...] objekat psihologije naroda toliko koliko je njegov duševni život uslovljen zajedničkim duševnim životom i ukoliko postaje tvorcem kolektivnih produkata te društvene zajednice« (Dvorniković, 1990, 138). Razlika između eksperimentalne psihologije i psihologije naroda leži u metodi

»[...] jer ona prva, inače zvana ‘introspektivna’, imade za predmet iztraživanja psihičke događaje, dakle zbivanja, koje se prema tome jedino eksperimentalnim načinom može naučno ispitati. Psihologija naroda naprotiv istražuje objektivne, konstantne pojave, koje se očituju u običajima, društvenim uredbama i ukupnoj kulturi uopće.« (Dvorniković, 1920, 183)

Premda je Wundt naglašavao neovisnost empirijske psihologije od filozofske spekulacije, empirijska psihologija je u cijeloj njegovoj filozofiji ostala središnjom disciplinom. Temeljno Wundtovo stajalište jest da spoznajna teorija, logika, etika, sociologija, filozofija religije i estetika, jer »[...] rade u prvom redu o nekoj vrsti duševnih činjenica – trebaju bezuvjetno psihološku podlogu« (Dvorniković, 1919, 129). Zadatak metafizike je sinteza svih naših spoznaja, dok je zadatak spoznajne teorije proučavanje postanka i razvoja naše spoznaje. Dakle, postoje dva glavna dijela teorijske filozofije: spoznajna teorija s logikom kao formalnom stranom i metafizika. Posebno mjesto zauzimaju etika, filozofija religije, estetika i sociologija jer su one primjena empirijske

psihologije. Znanstvena i filozofska spoznaja imaju ishodište u svakidašnjoj spoznaji. »Naivnim realizmom« Wundt naziva onaj oblik spoznaje koji polazi od vjere u realnost sadržaja naših predodžbi. Naivni realizam refleksijom prelazi u »kritički realizam«, odnosno »[...] mi ne pripisujemo svojim predodžbama više realnu vrijednost već ih shvaćamo kao neke znakove i putokaze k realnosti« (Dvorniković, 1919, 130). Wundt navodi i stadije u tom prijelazu, od naivnog ka kritičkom realizmu. Stadiji odgovaraju općim spoznajno-psihološkim stepenicama: osjetilno zamjećivanje–razum–um (*Wahrnehmung–Verstand–Vernunft*). Drugom stadiju (*Verstandeserkenntnis*) u povijesti znanstvene spoznaje odgovaraju specijalne znanosti, dok trećem stadiju (*Vernunftserkenntnis*) odgovara filozofija. Treći stadij je psihogenetičkim putem proizašao iz prva dva stadija. Wundtova teorija spoznaje je, Dvornikovićevim riječima, »koraknula čisto psihogenetičkom stazom« (Dvorniković, 1919, 130). Wundt se suprotstavlja svakom spoznajno-teoretskom apriorizmu. Aksiomi se također moraju »[...] shvatiti kao iskustvene stavke, koje su nastale postepenim izlučivanjem iz raznih konkretno-iskustvenih sadržina« (Dvorniković, 1919, 131). Oni dolaze iza iskustva. Dvorniković napominje kako kod Wundta nigdje ne nalazimo temelj za bilo kakvu *apriornost* bilo u spoznajnoj teoriji bilo u etici. Za Wundta nisu čak niti prostor i vrijeme *a priori* u Kantovom smislu. Pojmovi prostora i vremena se trebaju tumačiti psihološki-iskustveno. U svojoj teoriji spoznaje Wundt primjenjuje psihološki princip stvaralačkih sinteza. Psihološka metoda je osnovna metoda spoznajne teorije. Spoznajna teorija je kod Wundta više neka »genetička psihologija naučne spoznaje nego li 'Erkenntnistheorie' u smislu današnjih kantovaca« (Dvorniković, 1919, 132). Wundt je i na logiku prenio psihološki način promatranja. Za njega je logika jednostavna empirijski i psihološki stvorena metodologija znanstvene spoznaje. Njegova logika polazi od pretpostavke o postojanju gotove činjenice znanosti te postavlja pitanja o

»[...] općim osnovima i uvjetima spoznaje, o općim i posebnim metodama naučne spoznaje [...] i napokon, što je ovdje najznatnije: o razvojnim zakonima mišljenja i spoznaje.« (Dvorniković, 1919, 132)

Logika se nalazi između psihologije i teoretskih znanosti:

»[...] logika zadržava svoju poziciju između psihologije, kao opće znanosti duha, i sveukupnosti ostalih teoretskih znanosti.« (Wundt, 1919, 1, prevela Ivana Skuhala Karasman)

Logika je normativna znanost (kao npr. etika), što za Wundta znači da one predstavljaju fundiranje temeljnih principa pojedinih znanosti. Logički zakoni proizlaze iz psiholoških zakona te iz tog razloga on psihološkim načinom ispituje postanak i značenje logičkih normi i zakona. Wundt drži kako mogu postojati neki kriteriji logičnosti iznad psihičnosti, bez obzira na to što logičke zakone i mišljenje prepoznaje kao psihološke zakone:

»Dok nas psihologija uči kako se tijekom naših misli zbilja izvršava, logika želi utvrditi kako se (tijek misli, op. prev.) treba izvršiti kako bi vodio k znanstvenoj spoznaji [...]« (Wundt, 1919, 1, prevela Ivana Skuhala Karasman)

S psihološkog stanovišta Kantova razlika sintetičkih i analitičkih sudova postaje relativna. U svojoj osnovi za Wundta su svi sudovi analitički. Sud u psihološkom smislu tvori cjelinu prije no što se rastavi u svoje diskurzivne dijelove. Značajno je Wundtovo otklanjanje alternative *a priori*–*a posteriori*. On ne prihvaća nikakav posebni *a priorni* princip u spoznaji. U spomenutom psihološkom niveliranju i genetičkom povezivanju cjeline sastoji se Wundtovo »posredovanje« i izravnavanje opreka. Najznačajnije takvo izravnavanje je ono kojim Wundt briše granicu između specijalnih znanosti i filozofije. On navodi da primjesa metafizike ima i u specijalnim znanostima, a metafizika se pak treba »[...] smatrati organskim nastavkom empirijskih spoznaja« (Dvorniković, 1919, 134). Iz individualne psihologije mišljenja vodi put u logiku, dok iz psihologije naroda put vodi u etiku. I njegova etika je zasnovana na psihologiji, iako njene krajnje točke prelaze u metafiziku. Za Wundta je etika primijenjena psihologija.

Wundt polazi od stajališta kako je duševno dobro najviše dobro te kako se socijalni razvoj pojedinca treba usmjeriti prema ostvarenju tog dobra. Socijalni se razvoj sastoji od dovođenja u sklad oprečnih težnji pojedinca, kako bi se pojedinac mogao nesmetano razvijati. Tako viđeno duševno dobro, mišljeno kao etički princip, prenosi Wundt u najšire metafizičko polje pridajući mu autonomiju i samostalnu vrijednost, odnosno apsolutnu vrijednost iznad socijalnog relativizma. Ovaj etički idealizam »[...] zahtjeva svijet kao sustav duševnih mikrokozama u općem jednom makrokozmu, što bismo ga mogli nazvati univerzalnim božanskim umom« (Dvorniković, 1919, 135). Za Wundta je neprihvatljivo da duševne vrednote i etička dobra mogu nestati s čovjekom, već prema postulatima uma i naših osjećaja mora postojati univerzalna inteligencija, a koje je čovjek samo dio. Ovaj idealistički monizam nas vodi

prema Wundtovoju metafizici o kojoj ćemo nešto više kasnije. Prema njemu, etika nije normativna, odnosno njena uloga nije davanje normi, već propitivanje vrijednosti i izvora normi. Etika propituje one norme koje nalazi u društvu, ona ih jednostavno konstatira. Etika i etičnost se promatraju kao produkti razvoja. Norme tako potpadaju pod opća kulturna mjerila nekog perioda, no produkt razvoja se, prema Wundtu, treba uzdići izvan i iznad razvoja u zasebnu sferu. Dvorniković zaključuje: »Wundt filozof zakrčio je ipak konačno riječ Wundtu psihologu« (Dvorniković, 1919, 135).

Wundtova se etika nadovezuje na psihologiju utoliko što on etičke činjenice ispituje s psihološkog i socijalno-razvojnog aspekta, naglašavajući istodobno normativni karakter etike. Wundt smatra kako etički poredak nadilazi granice ljudskog društvenog napretka tako što etički ideali kroz religiozno teže ka kozmičkoj apsolutnoj etici. U Wundtovoju etici se sukobljavaju empirijsko i spekulativno-metafizičko metodičko gledište. Početak etike se sastoji u ustanovljavanju i opisivanju faktičnih pojava i zakona etičnosti onako kako se oni nadaju u psihološkom promatranju, tako da se prvi dio etike sastoji od opisivanja etnološko i etičko psiholoških činjenica. Wundt izričito napominje da svoju etiku neće bazirati na metafizici. Podloga etike jest psihologija naroda, a ne metafizika. U psihološki provedenom dijelu Wundtove etike najvažniji je iz psihologije preneseni princip »heterogonije svrha« (*Heterogonie der Zwecke*). U temelju Wundtovog pojma heterogonije nalazi se razumijevanje djelovanja pojedinca kao više-manje nesvjesne karike u historijskom razvoju čovječanstva, jer

»Svaki pojedinac zadire svojim djelovanjem u taj historijski tijek, ali ne toliko direktnom namjerom i svjesnim ciljem svoga rada, koliko onim viškom učinka, što redovno izlazi iz rada pojedinca, a da ga sam pojedinac ni ne predviđa. To su 'unvorhergesehene Wirkungen' [...]« (Dvorniković, 1919, 136)

U etičkom razvoju višak učinaka znači početak novih čuvstva, emocija i volja. Razvoj dovodi do nepredviđenih rezultanti koje postaju temelj novom razvoju. Wundt u etici započinje relativnošću, a završava apsolutnošću, a »ovaj se skok, iz relativnog u apsolutno u etici, ponavlja i u metafizici« (Despot, 1975, 88). Za Dvornikovića, već samom činjenicom da u Wundtovoju filozofiji postoji mjesto za neku metafiziku, Wundt zauzima mjesto izvan obaju glavnih tadašnjih tabora. Metafizika ga ipak više približava racionalističkim criticistima

nego pozitivističkim filozofemima. Wundt se ne pita o mogućnosti i opravdanosti metafizike. Wundt želi pokazati kako iz same činjenice metafizike slijedi to da metafizika mora biti moguća, što utemeljuje na 'postulatu najdalje sinteze' kroz cijelu povijest ljudskog spoznavanja. Ona oduvijek postoji u specijalnim znanostima. Ona postoji u hipotetičkim osnovama znanosti, posebno prirodnih. Wundt započinje metafiziku empirijsko-psihološkim pogledima, odnosno u njegovu metafiziku prodire »psihologiziranje«. Pod psihologiziranjem Dvorniković podrazumijeva Wundtovo komparativno promatranje postanka raznih tipova metafizike. Prema svojoj genezi, odnosno prema svojoj metodi i svom polazištu, nastaju i razne metafizike. Wundt s genetičko-razvojne strane dijeli metafizičke sustave na 1. primitivni, pjesničko-metafizički stadij (npr. Talesa), 2. dijalektičko-metafizički (npr. Spinoza) te 3. kritičko-metafizički stadij (metafizika na empirijsko-znanstvenoj te kritičkoj i spoznajnoj podlozi). S genetičkom podjelom se ukrštava metodička podjela. Metodička podjela promišlja iz kojih posebnih znanosti i iz kojih užih empirijskih pozicija prelazimo u filozofiju. U povijesti specijalnih znanosti i metafizike postoji dovoljno primjera za razne metodičke tipove metafizičkih nazora o svijetu. Najstariji jest materijalistički tip. Materijalističkom tipu je suprotan metafizički idealizam, kojeg Wundt tumači psihološki i metodički. Dakle,

»[...] ako uzmemo kao primarni i jedino direktni oblik iskustva naše neposredno duševno doživljavanje te prema tome na osnovu psiholoških pojmova izvodimo analogijom metafizičke pojmove, onda filozofiramo prema idealističkom tipu.« (Dvorniković, 1919, 138)

Značajno je da Wundt u svakom idealizmu metafiziku konstruira prema psihološkom modelu pri čemu sve činjenice shvaća prema mjerilu duševnih činjenica. Te činjenice su neposredna i jedina realnost, »[...] dok nam je 'objektivni' svijet dan tek kao 'pojav' u predodžbama naše svijesti« (Dvorniković, 1919, 138). Iz istovremene primjene kozmoloških i psiholoških ideja, prema Wundtu, slijedi najviša metafizička sinteza.

Tako dolazimo do trećeg ontološkog stajališta, odnosno do samog Wundtovog stajališta. Za Wundta se tjelesnost i duševnost moraju shvatiti kao dvije različite strane jedne jedine bitnosti. Metafizika u sebi ujedinjuje oba gledišta (objektivno realni i subjektivno duševni) i oba izlazišta analogija. Wundt smatra kako svijet treba promatrati ontološki kao nešto što postoji, ali i kao skup duševnih mikrokozmosa voljnih

bića u općem makrokozmosu. Wundt se tako ontološko dogmatičkim zaključkom ograđuje i od pozitivizma i od apriorizma i to pomoću postulata metafizike, kao i pomoću psihološko-metodičkog stajališta.

Dvorniković na kraju svog izlaganja o Wundtu zaključuje:

»U cijelosti bismo mogli Wundta označiti markantnom prijelaznom karikom iz tradicionalnih, klasično-filozofskih zasada u nove metodičke putove i vidike, otvorene modernom prirodnom znanošću i naglo razvijenom psihologijom.« (Dvorniković, 1919, 140)

Nakon što sam izložila kako je Dvorniković prikazao Wundtovu misao, ostaje kao zadatak istražiti do koje se mjere Wundtovo filozofiranje u psihologiji i psihologiziranje u filozofiji odrazilo na misao Vladimira Dvornikovića. No, to je tema za jedan drugi rad.

Literatura

- Bošnjak, Branko (1993), *Povijest filozofije*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Craig, Edward (ur.) (1998), *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, London and New York, Routledge.
- Despot, Branko (1975), *Filozofiranje Vladimira Dvornikovića*, Zagreb, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Dvorniković, Vladimir (1918), *Die beiden Grundtypen des Philosophierens. Versuch zu einer psychologischen Orientierung in den philosophischen Strömungen der Gegenwart*, Berlin, Druck und Verlag von Leonhard Simion.
- Dvorniković, Vladimir (1919), *Savremena filozofija I*, Zagreb, Naklada knjižare Mirka Breyera.
- Dvorniković, Vladimir (1920), *Savremena filozofija II*, Zagreb, Izdanje knjižare Z. i V. Vasića.
- Dvorniković, Vladimir (1920), *Wilhelm Wundt i njegovo značenje*, Zagreb, Filozofska biblioteka, br. 1, Štamparija Saveza Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Zagrebu.
- Dvorniković, Vladimir (1990), *Karakterologija Jugoslavena*, Beograd-Niš, Kosmos.
- Hothersall, David (2002), *Povijest psihologije*, Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Wundt, Wilhelm (1889), *System der Philosophie*, Leipzig, Verlag von Wilhelm Engelmann.
- Wundt, Wilhelm (1901), *Grundriss der Psychologie*, Leipzig, Verlag von Wilhelm Engelmann.

- Wundt, Wilhelm (1906), *Einleitung in die Philosophie*, Leipzig, Verlag von Wilhelm Engelmann.
- Wundt, Wilhelm (1919), *Logik. Eine Untersuchung der Prinzipien der Erkenntnis und der Methoden wissenschaftlicher Forschung*, I. Band, Stuttgart, Verlag von Ferdinand Enke.
- Wundt, Wilhelm (1920), *Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte*, X. Band, Leipzig, Verlag von A. Kröner.

DVORNIKOVIĆ'S PERCEPTION OF WILHELM WUNDT

Ivana Skuhala Karasman

Vladimir Dvorniković (1888–1956) wrote about the German physician, psychologist and philosopher W. Wundt (1832–1921) in several of his writings: in his book Contemporary philosophy I (Savremena filozofija I) Dvorniković places Wundt's philosophical thought between Kantian and extra-Kantian movements on one side, and on the other evolutionary philosophy as represented by its main proponent, Herbert Spencer. Wundt started as a physiologist and only later turned towards psychology. For Wundt psychology is a special, empirical science and he divides it in two parts: experimental psychology and psychology of nations. The psychology of nations presents a completion of the experimental psychology. Psychology, having been founded in this way, is further a basis for the following philosophical disciplines: logic, epistemology, ethic and sociology.

Key words: *Vladimir Dvorniković, Wilhelm Wundt, philosophy, psychology*